

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՏԱԿԱՆ ԼԵՋՈՒԻ

Ա. ՄԱՍՆ

ԳՐԵՑ

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԻՆՏԵՐ, ՈՒԽՅԷ

ՊԼՈՎԴԻՒ 1935

Տպ. «ՆՈՐ ՅԱԹ» Պրակդիս Եւֆիմ Կռուկ՝ 27

99-5
- 79

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԱՐԱՐ ԼԵՋՈՒԻ

Ա. ՄԱՍՆ

ՍՏՈՒԳՎԱՐԻ Է 1981 Ք.

ԳՐԵՑ

Հ. ԵՓՐԵՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՄԽԵԹ, ՈՒԽՑԷ

ՊԼՈՎԴԻԻ 1935

ՅՊ. ՀՆՈՐ ՑԱՌԻ ՊԼՈՎԴԻԻ

A $\frac{\pi}{13103}$

Հայերէն լեզուի ուսուցումը լատ. հիմերու վրայ դնելու և հայ տղան փոքր հասակէն ուղիղ ու անխալ հայերէն խօսելու և գրելու վարժեցնելու համար, անհրաժեշտ է որ հայերէն քերականութեան տարերքը շատ կանուխէն սկսին ուսանողիւ մեր ազգային վարժարաններու մէջ: Երբ աշակերտը հայերէն վարժ կարգաւ սորված է՝ կարող է արդէն իր լեզուին քերականական կանոններուն տարրական գիտելիքներն ալ կամաց կամաց իւրացնել, պայմանով որ անոնք — քերականական կանոնները — տղոց մտքին պատշաճեցունին ու դիւրուսոյց կերպով աւանդուին: Հայերէն աշխարհաբար բերականութեան Ա. Մասը, զոր լոյս կ'ընծայենք, յատկապէս պատրաստած ենք նախակրթարանի վերջին կարգերու աշակերտներու համար, ջանալով կարելի եղածին չափ պարզ ու դիւրմբռնելի ընել քերականական կանոնները տղոց մտքերուն: Խուսափելով քերականական ամէն տեսակ բարդ խնդիրներէ ու մանրամասնութիւններէ՝ ընտրած ենք այս Ա. Հատորիկին համար ամէնէն նախնական ու դիւրիմաց կանոնները, յաջորդ հատորներու վերապահելով աստիճանական յառաջդիմութիւն ու լրացում մը հայերէն ամբողջական քերականութեան: Գրաւոր ու բերանացի հրահանները, զոր կցած ենք քերականութեան կանոններուն՝ հայերի օրինակով բացատրելու և լաւագոյն կերպով ըմբռնելու պիտի ծառայեն

քերականական կանոնները:

Իբրեւ արդի աշխարհաբարի քերականութեան անժխտելի հեղինակութիւն՝ այս գործիս մէջ մեզի առաջնորդ ունեցած ենք մասնաւորապէս Հ. ԱՐՍԷՆ ԱՅՏՐՆԵԱՆ՝ միշտ նկատի ունենալով նաեւ լեզուին զարգացումն ու ներկայ ժամանակին պահանջքը:

Պլովդիւ

ՀԵՂԻՆԱՆԸ

15 Օգոստոս 1935

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵՋՈՒԻ

Ա. ՏԱՐԻ

Ա. Դաս.— Հայերէն Քերականութիւն

1. Հայերէն Քերականութիւնը՝ հայերէն լեզուն ուղիղ հասկնալ և անսխալ խօսիլ կամ գրել կը սորսկեցնէ:

Ա. Հնթերցումած.— Հայերէն Լեզուն

Ո՛րքան սիրուն է հայերէն լեզուն: Քաջաշնչիւն ու դիւրասուն է ան: Ի՞ր քերականութիւնը պայծառ, կանոնները սրտչ են: Կը սիրեմ ես հայերէն լեզուն. մայրենի լեզուս է ան: Անով խօսած ու առաջին անգամ գրած են Ս. ՍաՀակ ու Ս. Մեսրոպ: Հայերէնը ամենաշին լեզուներէն մէկն է: Սիրով ու եռանդով պիտի սորվիմ մայրենի լեզուս՝ հայերէնը:

282229

1. Ուշադրութեամբ կարդացէ՛ք ու անսխալ
օրհնակեցէ՛ք վերի ընթերցումը:

R. Twu.—Thr

2. Հայերէն լեզուն երեսուներթը գիր ունի,
որոնք են. ա բ գ դ ե զ է ը թ ժ ի յ թ ծ կ
հ ձ ղ ճ լ խ ւ փ ք ց ո ս վ զ ր ց լ փ ֆ
օ փ:

3. Գիրը երկու տեսակ է՝ ձայնաւոր եւ քաղաձայն:

4. Ձայնաւոր գրերը ութը հատ են. ա ե է ը ի ու օ:

5. Մէկաւ երեսուն գրերը քաղաձայն կ'ըսուին:

Բ. Ընթերցուած. — Գրերու Գիւտը

Հին ժամանակ հայերը գիր չունէին, Դպրոցներու մէջ յաւնարէն ու ասորերէն գրերը կը գործածէին: Հայերէն գիր չըլլալուն՝ շատ նեղութիւն կը կրէին չին հայերը: Ս. Սահակ հայրապետն ու Ս. Մեսրոպ վարդապետը առաջիններն եղան որ մասնեցին հայերէն գիր գտնել: Ու շատ աշխատելէն ու յոգնելէն վերջ՝ հայերէն գրերը գտան՝ Քրիստոսի ծնունդէն յետոյ չինգերադ դարուն սկիզբը, Ինչ մեծ բարիք է սեպհական գիր ունենալը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

2. Օրինակեցե՛ք այս ընթերցուածը:

3. Բերանացի ըսե՛ք քե ընթերցուածին քառերուց մէջ ո՞ր գրերը ձայնաւոր եւ ո՞ր գրերը քաղաձայն են:

Գ. Դաս. — Վանկ

6. Երբ մէկ կամ մէկէ աւելի գրեր մէկ հնչուով արտասանուին՝ վանկ մը կը կազմեն: Օրինակ. ափ, գիր, շող, տուն, հաց:

7. Առանց ձայնաւոր գրի վանկ չի կազմուիր:

Գ. Ընթերցուած. — Կատուն

Մետաքսի պէս փափուկ են իր մազերը: Այ-

քերը փայլուն ու արթուն: Պսչը երկայն ու շար-
ժուն: Մաքրասէր կենդանի մըն է կառուն: Ամէն
կերակուրէ վերջ՝ բերանն ու շրթունքները կը սրբէ
իր թաթիկներովը: Երախաազէս է զինքը կերա-
կրողներուն ու բարեկամ՝ զինքը սիրողներուն հան-
դէպ: Կառուն տան մէջ օգտակար է. մուկերը կը
ջնջէ:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

4. Օրինակեցե՛ք այս ընթերցուածը եւ գծեցե՛ք
մեկ վանկ ունեցող քառերուն տակը:

5. Բերանացի ըսե՛ք մեկ, երկու, երեք եւ շատ
վանկ ունեցող քառեր:

Դ. Դամ.— Բառ եւ խօսք

8. Բառը մէկ կամ մէկէ աւելի վանկէ
կազմուած է և զադափաւ մը կամ նեանակու-
թիւն մը կը յայտնէ: Օրինակ. բալ, կաբաս, խա-
սուսիկ, յաղթանակել:

9. Խօսքը բառերու միացումն է և իմաստ
մը կը յայտնէ: Օրինակ. ես նամակ կը գրեմ.
թոշուներ վանդակէն փախաւ:

Դ. Ընթերցուած. — Թիթեռնիկը

Ո՞ր աղան չի սիրեր սիրուն աղուոր թիթեռ-
նիկը՝ սուկի, խառուարիկ թեւերով, Հովի պէտ արագ,
փնտուրի պէտ թիթեռ՝ ծաղկէ ծաղիկ կը թռչի, ա-
նոյշ հիւթեր կը ծծէ. Երէկ որդ մէր անարգ, այ-
սօր թաղուհի մը պէնազարդ: Բնութեան ազատ զա-
ւակն է ան, ուրախ ու զուարթ:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

6. Օրինակեցե՛ք վերի ընթերցուածը՝ քառերը
գիծով մը իրարմէ գաւելով: Օրինակ. Ո՞ր — Տղան

— չի — սիրեր — աղուսը — Թիթեանիկը —

7. Բառեր միացնելով՝ խօսք կազմեցե՛ք քերականացի:

Ե. Դաս. — Առոգանութիւն

10. Առոգանութիւնը արուեստ մըն է, որ բառերը ուղիղ արտասանել կը սորվեցնէ:

11. Առոգանութեան նշաններն են, *եւ* (*'*) երկար (*ˊ*), պարօյկ (*ˋ*), որոնք միայն ձայնաւոր դրերու վրայ կը դրուին:

12. Շեւս կը դրուի ա՛յն վանկին վրայ, զոր բարձր կամ սուր կ'արտասանենք: Օրինակ. Պետրո՛ս, եկո՛ւր:

ՀՐԱՀԱՆԳ

8. Օրինակեցե՛ք հետեւեալ խօսքերը եւ շեշտերը դրե՛ք, ուր որ պէտք է:

Արշակ, դասդ սորվէ: Տղաս, փողոցները մի խաղար: Երբեք սուտ մի խօսիր: Վարդուհի, դնա տուն: Արմինէ, հոս եկուր: Բաւական է խաղալը: Տղաք, արւն դացէք: Առ և կարդա սա դրքերը: Յառաջ շարժեցէք: Դայլ առաջ, օն:

Օրինակ. Տղա՛ք, տո՛ւն գացե՛ք:

Զ. Դաս. — Առոգանութիւն — երկար

13. Երկար նշանը կը դրուի ա՛յն վանկին վրայ, որ երկար կ'արտասանուի: Օրինակ. Ո՛ր-
 քան գեղեցիկ է. Սփանջելի՛՜ նկար:

ՀՐԱՀԱՆԳ

9. Օրինակեցե՛ք վարի խօսքերը եւ երկար նշանը

ունեցող քառերուն տակ գիծ քաշեցեք:

Ո՛հ, ի՛նչ անոյշ և ի՛նչպէս զով օդ է: Երանի՛թէ դար այսօր. ինչե՛ր պիտի տեսնէր: Ի՛նչ սւտեղ մարդ է. ձեռքով հասա երկաթներ կը ծռէ: Ո՛րքան ծանր կը կշռէ սա բեռը: Ջարմանալի՛ր բան. փոքր գործիք մըն է, սակայն՝ տեսէ՛ք, ինչպիսի՛ կարեւոր գործեր կ'ընէ: Աւա՛ղ, արդէն փնայած է: Մե՛ղք:

Է. Դաս.— Առոգանութիւն — պարոյկ

14. Պարոյկ, որ հարցումի նշան ըսել է՝ կը դրուի հարցում եղած բառին՝ շեշտուած վանկին վրայ: Այսպէս. Ինչո՞ւ եկար. Ո՞վ գրեց. Խըն՞ձո՞ր կ'ուզես թէ տանն:

ՀՐԱՀԱՆԳ

10. Օրինակեցեք հետեւեալ խօսքերը և պարոյկ որեք պահանջուած տեղերը:

Ինչպէս կը սորվիս դասդ: Ով օգնեց քեզի: Որմէ վախեցար: Սյս գիշեր քնացար: Քանի հոգի էիք: Իբր մեր տունը պիտի դաս: Ուսկից գնեցիք այդ սիրուն գիրքը: Պառլաի կ'երթաս թէ այցելութեան: Ինչու կու լաս: Կարպիսը կը փնտռես թէ Օննիկը: Օրինակ. Ի՛նչպիս կը սորվիս դասդ:

Ը. Դաս.— Ե ձայնաւորը

15. Ե ձայնաւորը՝ երկու բաղաձայններու մէջտեղ՝ Է-ի պէս կը հնչուի: Օրինակ. Սեղան, Վերջին, Թիթեռնիկ:

16. Ե ձայնաւորը՝ բառերուն սկիզբը իր բնական հնչումը (իէ կամ յէ) կը պահէ: Օրինակ. Երկու, Երկինք, Ե՛րբ:

ՀՐԱՀԱՆԳ

11. Օրինակեցե՛ք վարի խօսքերը՝ եւ զի՞ծ քաշեցե՛ք ա՛յն քառերուն տակ, որոնց մէջ Ե գիրը՝ է կը հնչուի:

Վերաբերուէ՛ր կոճկէ՛, աղա՛ս: Ս. Մեսրոպ զատուայ գրերը, Վերջինը՝ առաջին պիտի ըլլայ: Ո՞ր սեղանին կ'ըսենք եռասանի: Ձեր տեղը նե՞ղ է: Ատիկա վերի արտի ցարեն է: Ի՞նչ գեղեցիկ նկարներ կը ցուցադրէ՞ք: Կրնա՞ք ըսել թէ՛ ի՞նչ արժեք ինծի այս գործը:

Օրինակ. Վերաբերուէր կոճկէ՛, տղա՛ս:

12. Գե՛տք քառեր, որոնց մէջ Ե ձայնաւորը իր քանկան հնչումը կը պահէ:

Թ. Դաս. — Ո ձայնաւորը

17. Ո ձայնաւորը՝ միայն բառերուն սկիզբը իր յատուկ հնչումը (ՈՒՈ կամ ՎՈ) կը պահէ: Այսպէս. Որդ, Ոակի, Որկոր:

18. Ո ձայնաւորը՝ բառերուն մէջ Օ կը կարդացուի: Օրինակ. Գօց, Փօղօց:

Ե. Ընթերցուած. — Որք Տղան

Ոտքերը բապիկ, զգեստները պատառած՝ տան մը անկիւնը կեցած էր որք աղան: Ո՛չ հայր ունէր, ո՛չ ալ մայր: Տխուր արտում կը նայէր անցնողներուն: Խեղճ որբուկն անօթի էր: Բարի տիկին մը, որ անկէ կ'անցնէր՝ աղորմեցաւ թշուառ որբին, իր տունը տարաւ զայն, կերակուր ու հագուստ տուաւ և իր որդեգիրն ըրաւ:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

13. Օրինակեցե՛ք վերի ընթերցուածը եւ ստո-

րագծեցեք ա՛յն բառերը, որոնց մեջ Ո գիրը իր յա-
տուկ հնչումը (ՎՈ) կը պահէ:

14. Բերանացի օրինակներ գտեք այնպիսի բա-
ռերու որոնց մեջ Ո ձայնաւորը Օ կը հնչուի:

Ժ. Դաս.— Ու-ի հնչումը

19. Երբ Ու բառի մը մէջ՝ ձայնաւորը դրէ
մը առաջ ըլլա՛յ՝ Վ-ի նման կը հնչուի: Օրինակ,
Նուարդ (կարդա՛ Նվարդ), զուարթ (կարդա՛
զվարթ), պատուէր (կարդա՛ պատվէր):

2. Ընթերցուած.— Մեակը

Ամառուան տաք օրերուն, երբ ամէն մարդ
շուք ու զովութիւն կը փնտռէ, մշակը՝ ձեռքը մա-
ճին՝ արաք կը հերկէ: Արեւը կ'այրէ, քրտինքը
կայլակ կայլակ կը հոսի իր ճակատէն վար: Ի՞նչ
փոյթ, Զուարթ ձայնը ձգած՝ ան հոռովել կ'երգէ և
արտին մէկ ծայրէն միւսը կ'երթեւեկէ: Օրհնուա՛ծ
է մշակին աշխատանքը, պտղաբե՛ր են անոր քրտին-
քի աղնուակա՛ն կաթիլները: Զէ՛ որ մէկին դէմ
ստար պիտի հնձուի յետոյ:

ՀՐԱՀԱՆԳ

15. Օրինակեցեք այս ընթերցուածը եւ ընդգծե-
ցեք ա՛յն բառերը, որոնց մեջ Ու Վ կը հնչուի:

ԺԱ. Դաս.— Յ Դիրը

20. Յ գիրը՝ բառերուն սկիզբը կակուղ Է-ի
մը պէս կը հնչուի: Օրինակ. Յեսան, Յակոբ,
Յարմար:

21. Յ գիրը՝ մէկ վանկէ աւելի բառերուն

վերջը չի կարգացուիր: Այսպէս. Մառա], Հա-
ւաքածոյ:

22. Յ գիրը՝ քանի մը մէկ վանկ ունեցող
բառերու մէջը կէս իւր պէս կը հնչուի: Օրինակ.
Հայ, Խոյ. իսկ քանի մը միայլանկներու վերջն
ալ չի կարգացուիր: Օրինակ. Կայ, Լայ,
Տայ:

Է. Ընթերցուած.— Խելօք Տղան

Յովհաննէս խելօք աղայ մըն է. կը յարգէ իր
ծնողքն ու ուսուցիչները և անոնց կը հնազանդի.
Դպրոցի մէջ աշխատաւոր ու յառաջադէմ է. Գըր-
քերն ու տեարակները մաքուր են, Հոգ կը տանի
նաև իր զգեստներուն, արմնց վրայ բիծ մ'անդամ
չկայ, Բոլոր ընկերներուն կը յարմարի Յովհաննէս
և ամէնքը զինքը կը սիրեն, Յուսալից ապագայ
մ'ունի Յովհաննէս:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

16. Օրինակեցիք վերի ընթերցուածը և գծեցիք
ա՛յն բառերուն տակ, որոնց սկիզբի Յ-ն Հ կը կար-
դացուի:

17. Մեյմէկ բառ գտեք, որոնց վերջի Յ գիրը
չի կարդացուիր:

ԺԲ. Դառ.— Տողադարձ

23. Տողադարձ կ'ըսուի՝ բառի մը մէկ մա-
սը՝ մէկ տողէն միւսը անցնելուն:

24. Տողադարձի ընդհանուր կանոնն է՝
բառերը վանկ վանկ դասել: Օրինակ. Տես-նել,
ա-լիք, գեղ-գեղել:

25. Երբ բառի մը մէջ բաղաձայն գրեւոր
մէջտեղ Ը կը հնչուի՝ տողադարձի ժամանակ այդ
Ը-ն կը դուռի: Օրինակ. Մկրատ՝ մըկ-րատ,
քրքմնջել՝ քրք-մըն-ջել:

26. Տողադարձ ընելու ատեն՝ տողին ծայրը
սա՝ նշանը (-) կը դուռի, որ ենթամնայ կ'ըսուի:

ՀՐԱՀԱՆԳ

18. Գրեցե՛ք հետեւեալ խօսքերը՝ տղադարձի կա-
նոնին համեմատ բառերուն վանկերը գիծով մը ի-
րարմէ զատելով:

Մաղիկները հաճելի են իրենց զոյնովն ու հո-
տովը: Ամէն անասուն՝ պաշտպանուելու համար զէնք
ուռի. առիւծը՝ ժանիք, եղը՝ եղջիւր, մեղուն՝ խայ-
թոց: Մարդիկ՝ զոյնի կողմանէ չորս ցեղի կը բաժ-
նուին. ճերմակ ցեղ, սև կամ խափշիկ ցեղ, դեղին
ցեղ, պղնձագոյն ցեղ: Ասիա՝ երկբիւ հինգ մասերու
մէջէն ամէնէն բազմամարդն է:

Օրինակ. Մա-ղի-կ-ն-ե-րը հա-ճ-ե-լի են:

ԺԳ. Դաս. — Ուղղագրութիւն

27. Ուղղագրութիւն կը նշանակէ՝ բառերը
անսխալ կամ ուղիղ գրել:

28. Ուղղագրութեան ամէնէն կարեւոր կա-
նոնները հետեւեալներն են.

Ա.- Բառերը Ա. ձայնաւորով չեն վերջանար,
այլ Յ մը կ'աւանդ: Օրինակ. չ'ըլլար գրել ընծա՝
այլ պէտք է գրել՝ ընծայ: (Զարտուղիները յե-
տոյ պիտի սորվինք):

29. Ե. — Ե ձայնաւորը բառին վերջը չի գրուիր:

ՀՐԱՀԱՆԳ

19. Գրեցե՛ք վարի խօսքեր՝ բառերուն սխալ ուղղագրութիւնը շեկելով:

Եղբայրս քաղաք կ'երթաւ, Հայրդ քեզի ընծա պիտի առաւ, Կովը կը բառայնէ, Ամէն մարդ տասր վերա պիտի հիանաւ, Տղան արդէն տաք ելեր կը քալէ, Եթէ ինքը չգա՝ ես պիտի երթամ իրեն, Խարերաւ և անպիտան մարդը՝ պատուաւար մարդիկն իրմէ կը հեռացնեն:

Օրինակ. եղբայրս ֆաղաֆ կ'երթայ:

ԺԴ. Դաս. — Ո եւ Ը ձայնաւորները

30. Ո. — Բառերը Ո ձայնաւորով չեն վերջանար, այլ Յ մը կ'աւելուն: Օրինակ. Ձի գրուիր յարգո՝ այլ պիտի գրուի՝ յարգոյ, սխալ է գրել հաւաքածո, պէտք է գրել՝ հաւաքածոյ:

31. Ը. — Ը ձայնաւորը՝ քանի մը բացառութիւններէ զատ՝ բառերուն մէջ չի գրուիր: Օրինակ. Ձ'ըլլար գրել՝ խընձոր, այլ գրելու է՝ խնձոր, պէտք չէ գրել՝ սիրցընել, այլ գրելու է՝ սիրցնել:

ՀՐԱՀԱՆԳ

20. Օրինակեցե՛ք հետեւեալ խօսքեր՝ անոնց մէջի բառերուն ուղղագրութիւնը շեկելով:

Երէկ ժամ մը զընդամէն խաղացինք: Դիտո՛ թա-

գուհի ըսել է. իսկ արքա՝ Թադաւոր. Հօրեղբայրս
նամակադրոշմի գեղեցիկ հաւաքածո մը ունի. Հի-
մայ դասըդ սորվէ՝ յետոյ ալ կը խաղաս. Գաղղիո
մայրաքաղաքը Պարիս է. Վաղը երեկո դպրոցական
շրջել հանդէս մը կայ. Լացըդ ե՞րբ պիտի դադրե-
ցընես:

Օրինակ. Երկ ժամ մը գնդակ խաղացիմք:

ԺԵ. ԴԱՍ.— Անուն կամ Գոյական

32. Անունը կամ Գոյականը բառ մըն է,
որ անձ, անասուն կամ իր կը ցուցնէ: Օրինակ.
Մայր (անձ), Շուն (անասուն). Ծառ (իր):

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

21. Գրեցեք վարի խօսքերը եւ ստորագծեցեք
անձ (մարդ) ցուցնող բառերը:

Մայրիկը կերակուր կ'եփէ. Եղբայրդ խանութը
կ'աշխատի. Ատողձագործը աթոռ կը շինէ. Թադա-
ւորը իր երկրին վրայ կ'իշխէ. Ոստիկանը քաղա-
քին պաշպանութիւն կ'ընէ. Ո՞վ է ձեր դպրոցին
ուսուցիչը: Այս զինուորը քաջութեան նշան ստա-
ցած է. Բոյրս ու քեռեկինս վաղը պիտի մեկնին
դէպ ի Վիեննա.

22. Բերանացի ըսեք թէ վարի բառերէն ո՞րը
անձ, անասուն կամ իր կը ցուցնէ:

Իշխան, նաւակ, եղ, տուն, կատու, հաց, հայր,
աղախին, առիւծ, կացին, փայտ, պապ, զամէշ,
գիրք, վարդ, ճագար, հացագործ, սեղան, մատ,
այծ:

ԺԶ. Դաս.— Յատուկ Անուն

33. Անունը երկու տեսակ է. Յատուկ և Հասարակ:

34. Յատուկ անուն կ'ըսուին մարդու, անասունի և տեղւոյ մասնաւոր կերպով տրուած անունները: Օրինակ. Պօղոս, Հռիփսիմէ (մարդու անուն), Վարազ (չան անուն), Երեւան, Արագած, Տիգրիս (տեղւոյ անուն):

35. Յատուկ անունները միշտ գլխադրով կը գրուին:

Ը. Ընթերցուած.— Հայաստան

Հայաստան գեղեցիկ երկիր մ'է հարստաւ հանքերով ու արժէքաւոր շնութիւններով: Ան փոքր Ասիոյ մէջ կը գտնուի: Ունի շատ գետեր, որոնցմէ մեծագոյններն են. Եփրատ, Տիգրիս, Արաքս կամ Երասխ, Մասիս և Արագած իր բարձրագոյն լեռներն են: Հայաստանի գեղեցկութիւններէն են նաև Վանայ, Ուրմիոյ և Սեւանայ ծովակները: Իր ներկայ մայրաքաղաքն է Երեւան, իսկ գլխաւոր քաղաքներն են. Լենինական, Էջմիածին, Սարտարապատ, Դիլիճան:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

23. Օրինակեցիք վերի ընթերցուածը և յատուկ անունները ստորագծեցիք:

24. Բերանացի ըսեք մարդու, ֆաղափի, երկրի, ծովու, և գետի յատուկ անուններ:

ԺԷ. Դաս.— Հասարակ Անուն

36. Հասարակ կ'ըսուին ա'յն անունները, որոնք միեւնոյն տեսակէն ամէն առէին, ամէն առնասունի և իրի կրնան տրուիլ: Օրինակ, Զինուոր, գիւղ, գետ, օւն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

25. Օրինակեցե՛ք վարի հասուածը և զօճրուն յետո՛յ յարմար հասարակ անուններ դրե՛ք:

Հայաստան մեր — է, Ընկուզենին — մըն է, Երկրագործը — կը հերկէ: Տունը մարդուն — է, Շուշանը զեղեցիկ — մըն է, Տարուան չորս եղանակներն են —, —, —, —, Շաբաթը եօթը — ունի: Մանեակը կնոջական — մըն է, Զին օգտակար — մըն է:

Օրինակ. Հայաստան մեր նայրենիքն է:

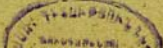
26. Բերանացի գտե՛ք մէջ մէկ հասարակ անուն.

Խաղի, ծաղկի, անասունի, զգեստի, կերակուրի, պտուղի, երաժշտական գործիքի, զէնքի, կահկարասիքի, ծառի, ամանի, երկրագործական գործիքի:

Օրինակ. Գնդակ (խաղի անուն):

ԺԸ. Դաս.— Գոյականին թիւը

37. Գոյականին թիւը երկուք է. եզակի և յո՛ւսնակի:

38. Գոյական մը եզակի է՝ երբ մէկ հաս
կը ցուցնէ: Օրինակ. Տուն, լիակ. յոճակի է՝ երբ
մէկէ աւելի կը ցուցնէ: Ինչպէս՝ Տներ, լեակներ:

39. Միավանկ (այսինքն՝ մէկ վանկ ունե-
ցող) բառ մը յոքնակի կ'ըլլայ, երբ ծայրը եր
աւելցնենք: Այսպէս. խոս՝ խօսեր, բոյն՝ բոյներ:

Թ. Ընթերցուած. — Աստիսօսին Պատիժը

Հովիւ աղայ մը կար, աշուհն էր՝ Միւրան:
Օր մը ուղեց կատակ ընել իր ընկերներուն: Ու ըս-
կաւ ամբողջ ուժովը պոռալ. «Գայլ կայ, գայլ կայ,
շուտով հասէք օգնութեան: Լնկերները վազելով՝
շուտով հասան օգնութեան, բայց՝ մ'չ գայլ գտան,
ո՛չ ալ գազան: Վատակ էր», ըսաւ ստախօս աղան:
Ուրիշ անգամ մըն ալ իրական գայլեր եկան և այս
անգամ ո՛րքան պոռաց կանչեց՝ ոչ ոք օգնութեան
եկաւ: Ու գայլերէն պատառ պատառ եղաւ ստախօս
Միւրան:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

27. Օրինակեցեք այս ընթերցուածը եւ եզակի
անուններուն (յատուկ կամ հասարակ)տակ գիծ ֆա-
շեցեք:

28. Յոճակի ըրեք թերանցի հետեւեալ միա-
վանկ բառերը.

Հաց, բաշ, կով, ձի, դամ, բակ, փարչ, գետ,
լիճ, ծառ, խոզ, կիճ, մաս, աչք, մազ, լուծ:

ԺԹ. Դառ. — Բազմավանկներուն յոճակին

40. Բազմավ սնկ, այսինքն՝ շատ վանկ ունեցող բառ մը յոքնակի կ'ըլլայ, երբ ծայրը ներ աւելցնենք: Օրինակ. Աթոռ՝ աթոռներ, վստաբան՝ վստաբաններ, ճախակամած՝ տախտակամածներ:

41. Անձայն յով վերջացող բառերը, երբ յոքնակի ընենք՝ յգիրը կը ջնջուի: Այսպէս, ծառայ՝ ծառաներ, արեայ՝ արեաներ:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

29. Օրինակեցեք վարի խօսքերը և յոճակի անուններուն ձակ գիծ փաշեցեք:

Շատ մը անասուններ խոտով կը կերակրուին: Առիւծը՝ անասուններուն թաղաւորն է: Արեւուն տաքութիւնը՝ պտուղները կը հասունցնէ: Տիգրան Մեծ՝ Հայերուն թաղաւորն էր: Փոթորիկը՝ ծառերն արմատէն կը հանէ: Տղայ մը՝ իբր ծնողներուն ու դաստիարակներուն հնազանդելու է: Անմիաբանութիւնը՝ աղգեր կը կործանէ:

30. Բերանացի յոճակի ըրեք հեռեւեայ քաղմավանկ քառերը:

Վաճառական, իշխան, թաղուհի, վանդակ, ծաղիկ, տերեւ, մատանի, կօշիկ, զուլթան, քառասունի, մարդագետին, հաւաքածոյ,

Ի. Դաս.— Հօլով եւ Հօլովում

42. Հօլով.— Անունի մը վերջաւորութեան փոխուելուն՝ հօլով կ'ըսենք, որուն բայն է՝ հօլովել։ Օրինակ. բաժակ՝ բաժակի, ծով՝ ծովու։

43. Հօլովները վեց հատ են. 1. Ուղղական, 2. Հայցական, 3. Սեռական, 4. Տրական, 5. Բացառական, 6. Գործիական։

44. Հօլովում.— Հայերէն աշխարհարարի մէջ բաւերը չօրս կերպով կրնան փոխուիլ. այսինքն՝ հօլովուիլ, որոնց հօլովում կ'ըսենք։ Օրինակ. Հաց՝ կ'ըլլայ հացի, մարդ՝ մարդու, գիշեր՝ գիշերուան, նեղութիւն՝ նեղութեան։

45. Առաջին հօլովում.— Առաջին հօլովման եղակի սեռականը կ'ըլլայ ի։ Օրինակ. ծառ՝ ծառի։

Եզակի

Յօճակի

Ուղղակ. Հայց. ծառ

ծառեր

Սեռ. Տրակ. ծառի

ծառերու

Բացառ. ծառէ

ծառերէ

Գործիակ. ծառով

ծառերով

46. Անուններուն մեծ մասը Ա. Հօլովման պէս կը հօլովուի։

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

31. Օրինակեցե՛ք վարի խօսքերը՝ հոշովուած բաներուն տակ գիծ քաշելով։

Փայտահատը՝ փայտի գէղի մը քով նստած էր. Բաջազարծ մարդը՝ գեղեցիկ պսակով կը պսակեն։ Չորս ձայնով երգին քառասձայն կ'ըսենք։ Լաւ շաքարները՝ սիրուն տուփերու մէջ կը դնեն։ Թըռչունները՝ բազէներով կ'որսացուին։

32. Բերանացի հոյովեցե՛ք հեծեւաշ քառերուն
եզակին ու յոհնակին.

Բակ, սեղան, սրտորդ, ծակ, դաւաթ, սաղ, դառ-
նուկ:

ԻԱ. Դաս. — Երկրորդ Հօլովում

47. Երկրորդ հօլովման եզակի սեռականը
կ'ըլլայ՝ - Ո՛րինակ. Ծով՝ ծովու:

Եզակի

Յոհնակի

Ուղղ. Հայց. ծով

ծովեր

Սեռ. Տրակ. ծովու

ծովերու.

Բացառ. ծովէ

ծովերէ

Գործիակ. ծովով

ծովերով.

48. Բ. Հօլովման տակ կ'երթան շատ մը
(մեծ մասով միավանկ) բառեր:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

33. Օրինակեցե՛ք վարի խօսքերը եւ հոյովում
քառերուն տակ գիծ փաշեցե՛ք

Սյո ըմբիշը՝ ձիու մը սյօն ունի. Մարդ մար-
դու օդառկար է: Այդ խօսքը՝ արեւու պէս պայծառ
է. Ծովու վրայ նաւով կը ճամբորդենք: Զլացող
աղուն կաթ չեն տար: Հայերէնը՝ Հայուն լեզուն է:
Արջու ձագին՝ թոփուն կ'ըսեն. Իմաստուն առած
է թէ. «Զուկը գլխէն կը հոսի»: Կովմ'ւ կաթը կը
սիրեն՝ թէ սլաքի կաթը:

34. Բ. Հոյովման պես հոյովեցեք վարի քաները:

Դար, գլուխ, էշ, աղայ, շահ, դի, արեւ, հաւ,
Օրինակ. Դար՝ դարու, գլուխ՝ գլխու, եշ՝ իշու:

ԻՅ. Դաս — Երրորդ Հօլովում

49. Երրորդ Հօլովման եզակի սեռականը
կ'ըլլայ - ՈՒԱՆ: Օրինակ. Օր՝ օրուան:

Եզակի Յոգնակի

Ուղղ. Հայց. օր օրեր

Սեռ. Տրակ. օրուան օրերու

Բացառ. օրէ կամ օրուրնէ օրերէ

Գործիակ. օրով օրերով

50. Գ. Հօլովման տակ կ'երթան ժամանակ
ցուցնող անունները:

Ժ. Ընթերցուած. — Ձմեռը

Տարուան չորս եղանակներէն մէկն է ձմեռը:
Հազիւ աշունը կ'անցնի՝ ձմեռուան ցրաւթիւնը
արդէն զգալի կ'ըլլայ, Դեկտեմբեր ամսէն մինչեւ
Մարտ կը տեւէ. Ձմեռուան գեղեցկութիւնը՝ իր
սպիտակ ձիւնն է. Տղաք ձիւնէ գնդակ կը խաղան,
կը սահին և կամ չմուշկով կը չմշկեն սառոյցին
վրայ, Ձմեռ ժամանակ՝ դիւերները ցորեկներէն եր-
կար կ'ըլլան:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

35. Օրինակեցեք վերի ընթերցուածը եւ գիծ
 ֆաշեցեք Գ. Հոյովման տակ գացող (ծամանակ ցու-
 ցնող) անուններուն տակ:

36. Բերանացի հոյովեցեք յաջորդ բառերը Գ.
 Հոյովման տակ:

Շաբաթ, իրիկուն, գիշեր, ամբամ, երէկ, վա-
 ղը, այսօր:

ԻԳ. Դաս. — Զորքող Հոյովում

51. Զորքող Հոյովման եղակի սեռականը
 կ'ըլլայ՝ - ԵԱՆ (և - ԱՆ): Օրինակ. Տէրութիւն՝
 տէրութեան, տուն՝ տան:

Եղակի

Յոգնակի

Ուղղ. Հայց. տէրութիւն

տէրութիւններ

Սեռ. Տրակ. տէրութեան

տէրութիւններու

Բացառ. տէրութենէ

տէրութիւններէ

Դործիակ. տէրութեամբ

տէրութիւններով

52. Դ. Հոյովման տակ կ'երթան՝ բոլոր
 ութիւն վերջացող անունները և ուրիշ քանի մը
 զարհուլի բառեր, որոնց եղակի սեռականը -ԵԱՆ
 կամ - ԱՆ կ'ըլլայ: Ինչպէս. Մնունդ՝ ծննդեան,
 տուն՝ տան:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

37. Օրինակեցե՛ք վարի խօսքերը՝ Դ. Հոյովման
աակ գացող անուանները ստորագծելով:

Մարդ՝ իր ծանրութեան համեմատ ոյժ ունե-
նալու է: Փողոցին մէջ աղաք բարութենէ աւելի՝
չարութիւն կը սորվին: Սպիտակ ցեղը՝ մաքի ուշի-
մութեամբ սեւամորթ ցեղը կը զերազանցէ: Բրիտ-
տանի ծննդեան տօնը՝ մեծագոյն տօներէն մէկն է:
Համեստութիւնն է աղջկան մը զարդը: Զիւնը՝ նախ
լերան զազաթը կ'իջնայ:

38. Դ. Հոյովման պէս հոյովեցե՛ք հետեւեալ
բառերը:

Զօրութիւն, բարձրութիւն, ժողովուրդ, կոր-
ծանում, տուն, լիւս, ձուկ, շուն:

ԻԴ Դաս. — Զարտուղի Հօլովումներ

53. Ընդհանուր կանոնէն ճարքեր կերպով
կը հօլովուին հետեւեալ զարտուղիները.

54. Ի վերջացող բառերը. Հօգի՝ հօգւոյ,
գիմի՝ գիմւոյ:

55. Ազգակցանութիւն ցուցնող բառերը.
Մայր՝ մօր, խոյր՝ քոյր եւն:

56. Աստուած՝ կ'ըլլայ Աստուծոյ, կայսր՝
կայսեր, սէր՝ սիրօջ, սէր՝ սիրոյ եւն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

39. Օրինակեցիք վարի խօսքերն ու ստորագծեցիք զարտուղի կերպով հոշովուած բառերը:

Որդւոյ մը պարտքն է՝ իր ծնողքին հնազանդիլ: Ամէնչն մեծ յաղթութիւնը՝ թշնամւոյն ներելն է: Ինչո՞վ կրնայ փոխարինուիլ հօր ու մօր սէրը: Զիթենւոյ ճիւղը՝ խաղաղութեան խորհրդանիշ է: Ամբողջ տիեզերքը՝ Սասաժոյ ձեռագործն է: Տիրոջ ակնարկը՝ ծառային հրամանն է:

40. Բերանացի ըսեք յաջորդ բառերուն եզակի սեռականը:

Դօտի, եկեղեցի, դիւղացի, զարի, տարի, եղբայր, հօրաքոյր, կին, լոյս, անկողին:

ԻՆ ԴԱՍ. — Յօդ

57. Յօդ կ'ըսուի այն դիրք կամ մասնիկը, որ անունի մը վերջը դրուելով՝ դայն կ'որոշէ: Օրինակ. Անորոշ է, երբ ըսեմ՝ տուն, փաղափ. բայց որոշ կ'ըլլայ, երբ ըսեմ՝ տունը, քաղաքը:

58. Յօդը երկու տեսակ է: Որոշիչ և անորոշ:

59. Որոշիչ յօդ. ~ Որոշիչ յօդ կը կոչուին Ը և Ն գրերը:

60. Ը կը դրուի բաղաձայն գրով վերջացած բառերուն ծայրը: Օրինակ. Մասիս՝ մատիւր, բակ՝ բակը, տուն՝ շունը:

61. Ն կը դրուի ձայնաւոր գրով և անձայն

յո՞ով վերջացած բառերուն ծայրը: Օրինակ.
 Զի՛ ձին, մեղու՛ մեղուն, ծառայ՛ ծառան:

ԺԱ. Ընթերցուած. — Հացը

Գիւտէ՞ք, աղաք, թէ ո՛ր բնութիւնը աշխատանք պէտք է, մինչեւ որ մեր կերած հացը պատրաստուի: Նախ մշակը սերմը կը ցանէ, ապա կը հերկէ ու կը տափանէ: Երբ ցորենը բարձրանայ՝ քանի մ'անգամ կը ջրէ դայն: Իսկ երբ հասուննայ՝ դերանդիով կամ մանգաղով կը հնձէ ու սոյլերով տուն կը կրէ: Յետոյ հաւաքուած օրանը կը կամնէ, ցորենը պարկերով ջաղացք կը տանի, աղալ կու տայ և ալիւր կ'ըլլայ: Տան տիկինն ալ ալիւրը շաղուած՝ փուռը կու տայ, ուր կ'եփի և հաց կ'ըլլայ:

ՀՐԱՀԱՆԴ

41. Գրեցե՛ք վերի ընթերցուածը եւ ստորագծեցե՛ք որոշիչ յոդերը:

ԻԶ. Դաս. — Անորո՛ք յոդ

62. Անորո՛ք յոդն է մը:

63. Մը կը դրուի ամէն անորոշ գոյականէ վերջ՝ դայն մասամբ մը որոշելու համար: Օրինակ. Տուն՝ տուն մը, գիւր՝ գիւր մը:

ՀՐԱՀԱՆԴՆԵՐ

42. Օրինակեցե՛ք վարի խօսքերը եւ անորոշ յոդերն ստորագծեցե՛ք:

Ծառէն տերեւ մը փրցուցիւ Այս գանձը՝ արտի
մը մէջէն զանուեցաւ: Այդ ալ բարիք մըն է: Այս-
պիսի խաղողէ մը՝ լաւ դինի չ'եղլէր: Այն խեղճ աղ-
քաւը անգամ մը տեսա՞ր: Յաղթական դինուորը՝ ար-
ժանի է պատաւանչանի: Աշակերտի մը նիշերը՝ իր
աշխատանքին արդիւնքն են:

43. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ կ'ենտրոն են՝
անորոշ յոյ դրե՛ք բերանացի:

Մեր դասարանին մէջ անմրցելի աշակերտ . . .
կայ, Ինձի հասցէ . . . տուր: Դուն դեռ աղայ . . .
ես: Աշխէն բարի աղջիկ . . . է: Հայրիկը՝ Սոնա-
յին գլխարկ . . . : դնեց: Ձեր տունը չիւր . . .
եկաւ: Հրա՛յր, դրադարանէն գիրք . . . բեր: Մօր-
մէզ լուր . . . տա՛ի՛ր:

Իէ. Դաս.— Ածական ~ Որական կան ա-
ծական

64. Ածական.— Ածականը բառ մըն է, որ
գոյականէն առաջ կը դրուի և անոր մէկ յայտ-
կութիւնը կամ անոր ի՛նչպէս ըլլալը կը ցու-
ցնէ: Օրինակ. Հասուն պառու, կարմիր խն՝որ,
բարի զաւակ:

65. Ածականը ո՛չ թիւ, ո՛չ ալ հոլով ու-
նի. յօդ չ'առնուր և անփոփոխ կը մնայ: Այս-
պէս. Մեծ տուն, սիրուն զգեստը, ուշիմ տղաք:

66. Ածականները հինգ տեսակ են. Որա-
կական, Ցուցական, Սեպական, Թուական,
Անորոշ:

67. Որակական ածական. — Որակական ածականը անունի մը ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ և ի՞նչպէս հարցումով կը գտնուի: Օրինակ. Գեղեցիկ զարդ. ի՞նչպէս զարդ — գեղեցիկ:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

44. Օրինակեցե՛ք հետեւեալ խօսքերը եւ որակական ածականներն ստորագծեցե՛ք:

Քաջ աշակերտը՝ կը վարձատրուի: Անկեղծ բարեկամը՝ կը ժնտոռուի: Գէշ անասունը մարթելու համար է: Սուր դանակը՝ լաւ կը կտրէ: Սեւ գոյնը՝ հանելիք չէ: Զերմակ շուշանը՝ մաքուրեան օրինակ է: Լաւ հունձք կու տայ՝ միայն պարարտ հողը: Կաշաղակը՝ շատախօս թռչուն մըն է: Սոխակը հիանալի ձայն ունի:

45. Վարի քառերուն զոյնը ցուցնող յարմար ածական գտե՛ք եւ խօսք մը շինեցե՛ք:

Քանաք, կաւիճ, գրատախտակ, թուղթ, քարածուխ, խոտ, երկինք, ծով, նալիկնի, սպիտակ, ծաթ, տերեւ, կիւր, կաթ:

Օրինակ. Կարմիր քանափով կը գրեմ:

ԻԸ. Դաս. — Ցուցական Ածական

68. Ցուցական ածականները ցոյց կու տան ա՛յն անունները, որոնց վրայ կը խօսուի:

69. Յուցական ածականներն են. Այս, այդ, այն: Այս կը գործածուի մեզի ամէնէն մօտ առարկայի, այդ՝ քիչ մը հեռու. և այն՝ ամէնէն հեռու եղողին համար:

70. Յուցական ածականէն ետքն եկող գոյականը՝ Ն կամ Ը յօդը կ'աւելու: Օրինակ. Այս գրիչը, այդ մեղուն, այն տունը:

ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

46. Օրինակեցեք յաջորդ խօսքերը եւ ցուցական ածականներուն տակ դիժ քաջեցեք:

Այն աշակերտը, որ դասը չի սորվիր, կը պատժուի: Այո սենեակը վարձու կու տանք: Այդ գիրքը քանի՞ գնեցիք: Այս գրիչը դպրոցական յիշատակ է: Այն ծառը, որ պուշի չի տար՝ կը կըտրուի ու կրակ կը նետուի: Այդ ծառը խնձորենի, իսկ այն՝ շաղանակենի է: Այն տունը աղքատներուն համար բաց է:

47. Յուցական ածական դրեք բերանացի վարի կէտերուն տեղը:

. . . նոր գլխարկը . . . բարձր աշտարակը:
 . . . փոքրիկ կատուն . . . շունը խածած է: . . .
 շրջանակը ոսկեղօծ է: . . . ծառան հաւատարիմ է:
 . . . խաղաղը ս'ըփան տնայլ է: . . . մարդիկը ո՞ր երկրէն կու դան:

ԻՅ. Դաս. — Ստացական Ածական

71. Ստացական ածականները գոյականի մը որո՛ւն *ըլլալը կը ցուցնեն*:

72. Ստացական ածականներն *են*.

Եզակի

Յոֆնակի

Իմ, քու, իւր
(իր, անոր)

Մեր, ան, իրենց
(անոնց)

73. Իմ, քու, իւր *ստացական ածականներուն վերաբերող գոյականները՝ օ,դ,ն կամ ը գրերը կ'առնուն իրենց վերջը, որ դիմօրոյց յօդ կ'ըսուին. իսկ մեր, ան, իրենց-ի վերաբերողները՝ ն կամ ը կ'առնուն*: Օրինակ. իմ ձեռքս, քու մազդ, իւր (անոր) գէմքը. մեր, ան, իրենց (անոնց) գլխարկը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

48. Օրինակեցե՛ք հետեւեալ խօսքերը եւ ստացական ածականներն ստորագծեցե՛ք:

Իմ հագուստս նոր է: Բու տնտրակդ պատճառ է: Իւր ազգականները հարուստ են: Մեր դաստարանը վերի յարկին մէջն է: Ձեր հայրը երէկ քաղաք վերադարձաւ: Իրենց աղան դպրոցին մէջ առաջինն է: Իմ գրիչներս ու քու մատիտներդ մեր դասարանը մնացին: Ձեր քոյրերը իմ ծնողքիս հետ պոռոյի դպցին: Իրենց խանութն է ասիկա:

49. Յարմար ստացական ածական դրե՛ք քերականի վարի կէտերուն տեղ:

Սմբատ . . . եղբայրս է՝ Անոնք . . . դքսերդ
են, Փառանձեմ . . . քոյրն է՝ Այս բարձր չէնքը
. . . վարժարանն է՝ Երէկ կ'ըսէիք թէ ասոնք . . .
բարեկամներն են։ Ո՛ւր է . . . կարկինս և ո՛ւր են
. . . պաշտօնականքը։

Լ. Դաս.— Թուական Ածական

74. Թուական ածականները անուան փա-
ցի՝ ճաց, կամ ֆաներոդ և կամ ֆանիական
ըլլալը կը ցուցնեն։ Օրինակ. Մէկ սեղան, ճա-
սը գեղակ, երկրորդ դասարան, ճինգական ըն-
կույդ։

ԺԲ. ԸՆԹԵՐԳՈՒԱԾ.— Երկու ընկերներ

Տիգրան և Վահան երկու դասընկեր էին։ Ա-
ռաջին անգամ զիրար ճանչցան դպրոցամուտին օրը։
Տիգրան ութը տարեկան, իսկ Վահան ինը տարե-
կան էր։ Ունէին երեքական եղբայր և առողջ ու
կայտառ էին։ Դժբախտ դէպք մը պատճառ եղաւ որ
այս երկու ընկերներն՝ ըլլան երկու սրտազին բա-
րեկամներ։ Ահա թէ ի՞նչպէս։ Օր մը՝ խաղալու ժա-
մանակ՝ Վահան բարձր տեղէ մը վար ինկաւ ու մէկ
սրունքը կտարեց։ Երեք ամիս սախաւեցաւ հիւան-
դանոց պուկիլ ու դարմանուիլ։ Այս միջոցին՝ իր
ընկերը Տիգրան, օրը երկու անգամ այցելութեան
կ'երթար ու առած դասերը անոր կը պատմէր, սրով
իր դասերէն ետ չէր մնար Վահան։ Չորրորդ ամ-
սուան սկիզբը, երբ Վահան առողջացած հիւանդա-

դանոցէն տուն վերադարձաւ՝ իր առաջին դործն եղաւ այցելութիւն մը տալ իր սիրելի ընկերոջ և բարեկամին՝ Տիգրանի և սրտանց շնորհակալ ըլլալ անոր:

50. Օրինակեցիք վերի ընթերցումը եւ քուսկան ածականներուն յսկ զիծ փաշեցիք:

51. Վարի խօսքերուն մէջ կէտերուն տեղ քուսկան ածական դրեք:

Եղբայրս . . . տարեկան ու քոյրս . . . տարեկան է: Շարաթը . . . օր ունի: Առտու, ժամը . . . ին դասերը կը սկսինք ու իրիկուն . . . ին կ'աւարտենք: Մէկ օրը . . . ժամ ունի, իսկ մէկ ժամը . . . վայրկեան: Մեր վարժարանին . . . կարգին մէջ վկայական կու տան: Հայրս մեզի . . . նուէր տուաւ: Տան . . . յարկէն վար ինկաւ:

ԼԱ. Դաս. — Անորո՞ւ Ածական

75. Անորո՞ւ ածականները անորոշ իմաստ մը կու տան անունին: Օրինակ. Ամէն տղայ, ուրիշ տուն, ֆանի վրէժք:

76. Անորո՞ւ ածականներն են. Ամէն, բոլոր, ամէն մէկ, ուրիշ, միւս, միեւնոյն, ֆանի վրէժ, այսչափ, այդչափ, այնչափ, ֆանի*, ո՞ր, ի՞նչ, եւայլն:

52. Օրինակեցի հետեւեալ խօսքերը և անորոշ ածականներն ստորագծեցի:

Բալոր մարդիկ իբարու եղբայր են: Թող ամէն աշակերտ ջանայ առաջինն ըլլալ: Միւս ընկերդ տէր է: Միեւնոյն տունը կը բնակիք: Քանի մը տարիէն ուսումով կ'աւարտես: Այդչափ դրամով ի՞նչ բան գնեցիր: Քանի՞ ընկեր ունիս: Ո՞ր փողոցը կը բնակիք: Ուրի՞շ բան է գիտուն՝ ըլլալը: Ի՞նչ գիրք կը կարդաս:

53. Մեյմէկ խօսք շինեցի յաջորդ անորոշ ածականներով:

Իւրաքանչիւր, այսինչ, միեւնոյն, մէկու, այդպիսի, այդչափ, բալոր, քանի՞ քանի՞:

Օրինակ. Մկրտչի գիրքը կ'ուզեմ:

ԼԲ. Դաս. Դերանուն. — Անձնական դերանուն.

77. Դերանուն. — Դերանունը բառ մըն է, որ անուան տեղը կը դրուի՝ զայն շկրկնելու համար: Օրինակ. Մուսեղ՝ հայ զօրավար է. Ան շատ պատերազմներ ըրած է: Ան դրուած է Մուսեղին տեղը:

78. Դերանունը թիւ, հսկով և դէմ ունի:

79. Դէմք երեք է. առաջին, երկրորդ, երրորդ:

80. Անձնական դերանուն. — Անձնական

դերանունները գործողութիւն կատարող անձը
կը ցուցնեն եւ հետեւեալներն են.

Եզակի	Յոսիակի
Առաջին դէմք ես	Մենք
Երկրորդ դէմք Դու	Դուք
Երրորդ դէմք Ինքը, ան	Իրենք, անոնք

ԺԳ. Ընթերցուած Վաճառականն ու ճաւապեօր

«Դուն հայր ունի՞ս», հարցուց օր մը վաճառա-
կանը նաւապետին: «Այո, ես հայր չունիմ», պա-
տասխանեց նաւապետը: «Հայրս ու պապս ծովու մէջ
խեղդուեցան», «Ուրեմն դուն ալ ծովու մէջ պիտի
մեռնի», ծովէն չե՞ս վախնար», յարեց վաճառա-
կանը միամտութեամբ: «Բայց խնդրեմ, դուք ալ
կրնայի՞ք ինծի ըսել թէ ձեր հայրը ի՞նչպէս վախ-
ճանած է», հարցուց նաւապետը: «Հայրս մեռած է
իր անկողնոյն մէջ», պատասխանեց վաճառականը:
«Շատ լաւ, ուրեմն դուք ալ անկողնոյ մէջ պիտի
մեռնիք, անկողնէն չէ՞ք վախնար», հարցուց նա-
ւապետը ժպտելով ու տառնց պատասխանի սպասե-
լու մեկնեցաւ դնաց:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԻՐ

54. Օրինակեցիք վերի ընթերցուածը եւ անձ-
նակիս դերանուններն յետագծեցիք:

55. Բերանացի ըսէք թէ վարի անձնական դե-
րանունները փակե՞րո՞ղ անձ կը ցուցնեն:

Ես կը գրեմ. Դուն կը խաղաս: Մենք կ'աշխա-
տինք: Ան կ'ուսէ: Դուք կը քննադատ: Իրենք կը

կարդան, Դուն կու լաս: Դուք կը չեղկէք: Անոնք կը կամենն: Ինքը բերաւ:

ԼԳ. Դաս.— Յուցական Դերանուն

81. Յուցական դերանունները ցոյց կու տան ա՛յն անունները, որոնց վրայ կը խօսուի և հետեւեալներն են.

Եզակի

Յոյնակի

Ա. զէմք Սա, աս, ասիկա

Ասոց

Բ. զէմք Աս, ասիկա (դա)

Ասոց

Գ. զէմք Նա, ան, անիկա

Անոց

82. Ան, անիկա և անոց *անձնական դերանունի տեղ ալ կը գործածուին:*

ԺԴ. Ընթերցուած.— Անձնասէր տղան

Սերոբ անձնասէր տղայ մըն էր: Ան միշտ իր վրայ կը մօտէր ու ամէն բան իրեն համար կ'ուզէր: Թէեւ մայրը յաճախ զանիկա կը խրատէր, սակայն ան բնաւ ինքզինքը չէր ուղղեր: «Աս ի՞նչ է, Սերոբ», հարցուց օր մը մայրիկը, «շաքարները քեզի և եղբայրներուդ համար գնած եմ. ինչո՞ւ դուն տօռնձին կ'ուտես: Ասոնք միայն քեզի՞ համար են»: Ամօթէն կարմրեցաւ Սերոբ և կամացուկ մը շաքարները սեղանին վրայ դրաւ: Այն տուն մայրը նորէն շաքարները Սերոբին յանձնեց՝ խրատելով որ անձնասէր չըլլայ, ուրիշներն ալ իր տնձին պէս

սիրէ՛ր։ Ու վերջապէս. «Ա՛յ հիւսիս, ըսաւ, «սասնք
աւ աս՛ր եղբայրներսւդ հետ միասին կեր»։

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

56. Օրինակեցե՛ք վերի ընթերցուածը՝ ցուցա-
կան դերանուններն ստորագծելով։

57. Բերանացի ըսե՛ք քե՛ քաններո՛ւրդ դիմք եւ
յե՛նչ քիւ են վարի ցուցական դերանունները։

Աս գնդասեղ է։ Ասիկա ճախարակ է։ Ասոնք
գերմանացի են։ Անիկա բժիշկ է։ Ասոնք Հայաստա-
նէն եկած են։ Աս քանի՛ կ'աբժէ։ Ան աշխատողիկ
է։ Սա Այվազովսկիի նկարն է։ Նա ազնիւ մարդ
մըն է։

ԼԴ. Դաս.— Սացական Դերանուն

83. Սացական դերանունները անունի մը
որո՛ւն ըլլալը կը ցուցնեն եւ անոր տեղը կը
դրուին։

84. Սացական դերանուններն են.

Եզակի

Յոգնակի

Ա. զէմք Իմս

Մերք

Բ. զէմք Քուկդ

Չերք

Գ. զէմք Իրենք, Իւրք (անորք) Իրենցք (անոնցք)

ԺԵ. ԸՆՔԵՐԳՈՒԱԾ. — ԳԱՅԼԵ ՈՒ ՎԱՌՆՈՒԿՐ

Դառնուկ մը ծախուցած՝ հօտէն բաժնուեցաւ ու զնաց առուակէն ջուր խմելու: Յանկարծ անտառէն գայլ մը դուրս ելաւ ու մօտենալով զառնուկին՝ սասանց. «Այս ջուրը իմն է, ինչո՞ւ կը խմես»: Դառնուկը պատասխանեց. «Եթէ քուկդ է, թո՞ղ որ խմեմ ու շնորհակալ ըլլամ քեզի»: «Ո՛րչ, պիտի չխմես այս ջրէն, ասիկա ձերը չէ», ըսաւ գայլը կոշտութեամբ: «Ի՞նչեմ որ մերը չէ», պատասխանեց զառնուկը հեղութեամբ. «Երայց չէի գիտեր թէ գայլերն իրենցը կը համարին Աստուծոյ առւած այս ջուրը»: «Լէ՛», հիմա կտոր կտոր կ'ընեմ զքեզ», պոռաց գայլը բարկութեամբ, երբ յանկարծ . . . չլա՛խկ զհաին տապալեցաւ չար գազանը հովուին հրացանի գնդակէն:

ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

58. Օրինակեցե՛ք վերի ընթերցուածը եւ ստացական դերանուններն ստորագծեցե՛ք:

59. Բերանացի մեյմեկ խօսք շինեցե՛ք հետեւեալ ստացական դերանուններով.

Իմն, մերը, իրենցը, քուկդ, իրենը, ձերը, իւրը:

Օրինակ. Բո՛ւ մազդ շէկ է, իմն սեւ է:

ԼԵ. ԴԱՍ. — ՅԱՐԱՐԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

85. Յարաբերական դերանունը ՈՐ բառն է եւ կը դրուի իրմէ առաջ եղած անուան տեղը:

86. Յարաբերական դերանունը ունի քիւռ նույն, բայց դէմք չունի:

87. Յարաբերական դերանունը հետեւեալ կերպով կը հոլովուի.

Եզակի	Յոմնակի
Ուղղ. Որ	Որոնք
Հայց. Զոր	Զորոնք
Սեռ. Տրակ. Որուն	Որոնց
Բացառ. Որսէ	Որոնցմէ
Գործիակ. Որով	Որոնցմով

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

60. Օրինակեցիք հետեւեալ խօսքերը եւ յարաբերական դերանուններն ստորագծեցիք:

Այն ծառը, որ պտուղ չի տար, պէտք է կտրել ու վառել: Այդ սրդը, որ հիմա կը դեռայ, օր մը թիթեռ պիտի ըլլայ ու թռչի: Այն մարդիկ՝ որոնք եւրիշին բարիք ըրած են, իրենք ալ բարիք պիտի դառնան: Ի՛նչ է այն բանը, որուն անոքը նախ կը արամեցնէ՝ յետոյ ալ կ'ուրախացնէ: Տղայ մը, որմէ իր ծնողքն ու դաստիարակները դռն չեն՝ երբեք սրտով ուրախ չի կրնար ըլլալ: Մի՛ արհամարհեր բան մը, զոր յետոյ պիտի տախտուիս յարգել: Սյն գրքերը՝ որոնցմէ օգուտ մը պիտի չգողես՝ մի՛ կտր. դար:

61. Կեներուն տեղ՝ յարաբերական դերանուն որեք բերանացի վարի խօսքերուն մէջ:

Այդ նամակը՝ . . . կարդացիր, հայրդ գրած է: Այս խնձարենին՝ . . . պտուղն կերար՝ ես անկած եմ: Այն գրիչը՝ . . . կը գրէ Յակոբ, նուէր տացեր է: Այդ մեծ անասունը՝ . . . կը վախնա՝ փիղ կը կռուի: Առնք՝ . . . վրայ կը զարմանաս, Հոսմէն բերուած են: Այդ բանը՝ . . . ա՛յնքան

կը զգուշանաւ, քեզի չախաղանց հարկաւոր է:

ԼԶ. Դաս.— Անորո՞ց Դերանուն

88. Անորո՞ց դերանունները անորոշ անուններու տեղը կը դրուին և անորոշ գաղափար մը կը յայտնեն: Օրինակ: Աւակներսճերուն գաս հարցուցի՝ ոչ մէկը գասը գիտցաւ: Քեզի գիրք մը տուած էի, միեւնոյնը այսօր ես ուրիշէն ստացայ:

89. Անորո՞ց դերանունները անորոշ ածականներուն վրայ յօդ դնելով կը կազմուին և հետեւեալներն են.

Մէկը, ամէնքը, բոլորը, ոմանք, ամէն մէկը, ոչ մէկը. ոչ ոք, ուրիշը, միւսը, մէկալը, միեւնոյնը, ո՞րը, ո՞վ, ո՞րչափը, ի՞նչը, ևայլն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

62. Դրեցե՞ք վարի խօսքերը և անորոշ դերանուններուն տակ գիծ փաշեցե՞ք.

Երեք եղբայր ունէի, մէկը մեռաւ. Բանի՞ հագի գլխարկ չունի.— ամէնքը, Բսան հագի պոսյաի զացեր էին, ոմանք շողեկառքով, ոմանք ալ քալելով. Բարեգործ մարդ մը աղքատներուն հաց բաժնեց, որոնցմէ ամէն մէկը տառնական ստացաւ. Ձեզմէ ոչ մէկը պիտի բացակայի վաղուան հանդէսին:

Մարդիկ միշտ ուրիշը յանցաւոր կը նկատեն: Այս մատանիները կը տեսնես: Բոլորն ալ սակի են, իսկ սմանք նոյնիսկ Թանկագին քարերով զարդարուած, արդ, ո՞րը կ'ուզես:

63. Բերանացի ըսե՛ք քե հետեւեալ խօսքերուն մէջ ի՞նչ տեսակ դերանուն կայ:

Դասընկերներուդ մէջ դուն միշտ առաջինը եղիր: Երկուքս ալ ժամացոյց ունինք. սակայն իմ արժաթէ է, իսկ քուդդ սակի է: Ասիկա կը խոստանայ ընաւ սուտ չխօսիլ: Այս հին դրամներէն ո՞րը ամէնէն յարգին է: Ե՞րբ կը հաճիք մեզի այցելութեան գալ: Դժբախտաբար մենք պիտի չկարենանք գալ, եթէ կը հաճիք, դուք մեզի հրամանեցէք:

ՎԵՐՋ

ՆԻԻԹԵՐՈՒ ՅԸՆԿ

卷之四

- 3-4 Յառաջարանի տեղ
 5 Ա. Դաս՝ Հայերէն քերականութիւն
 5-6 Բ. Դաս՝ Գիր
 6-7 Գ. Դաս՝ Վանկ
 7 Դ. Դաս՝ Բառ և խօսք
 8 Ե. Դաս՝ Առողջանութիւն
 8-9 Ջ. Դաս՝ Առողջանութիւն-երկար
 9 Է. Դաս՝ Առողջանութիւն-պարոյկ
 9-10 Ը. Դաս՝ Ե ձայնաւորը
 10 Թ. Դաս՝ Ո ձայնաւորը
 11 Ժ. Դաս՝ Ու-ի հնչումը
 11-12 ԺԱ. Դաս՝ Յ գիրը
 12-13 ԺԲ. Դաս՝ Տողադարձ
 13-14 ԺԳ. Դաս՝ Ուղղագրութիւն
 14-15 ԺԴ. Դաս՝ Ո և Ը ձայնաւորները
 15 ԺԵ. Դաս՝ Անուն կամ Գոյական
 16 ԺԶ. Դաս՝ Յատուկ Անուն
 17 ԺԷ. Դաս՝ Հասարակ Անուն
 17-18 ԺԸ. Դաս՝ Գոյականին թիւը
 19 ԺԹ. Դաս՝ Բազմազանկներուն յօքնակին
 20 Ի. Դաս՝ Հոլով և Հոլովում - Ա. Հոլովում
 21-22 ԻԱ. Դաս՝ Երկրորդ Հոլովում
 22-23 ԻԲ. Դաս՝ Երրորդ Հոլովում
 23-24 ԻԳ. Դաս՝ Չորրորդ Հոլովում
 24-25 ԻԴ. Դաս՝ Ջարտուղի Հոլովում
 25-26 ԻԵ. Դաս՝ Յօդ
 26-27 ԻԶ. Դաս՝ Անորոշ յօդ
 27-28 ԻԷ. Դաս՝ Ածական - Որակական Ածական
 28-29 ԻԸ. Դաս՝ Յուշական Ածական

- 30 ԻԹ. Դաս՝ Ստացական Աձական
 31-32 Լ. Դաս՝ Թուական Աձական
 32-33 ԼԱ. Դաս՝ Անորոշ Աձական
 33-34 ԼԲ. Դաս՝ Դերանուն - Անձնական Դերա-
 նուն
 35-36 ԼԴ. Դաս՝ Յուշական Դերանուն
 36-37 ԼԴ. Դաս՝ Ստացական Դերանուն
 37-38 ԼԵ. Դաս՝ Յարաբերական Դերանուն
 39-40 ԼԶ. Դաս՝ Անորոշ Դերանուն

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. գրադ.

FL0013059

ЦЕНА

11

13103